

of factors, requirements, circumstances and influences that contribute to increasing the effectiveness of the pedagogical process.

The search of technologies for formation of readiness of the teachers, tutors and the members of the student's self-government of the pedagogical college to form their active civic position and to develop the appropriate organizational and pedagogical support for the specified process are of great importance for the further research.

Key words: *civic education, civic position, model, modeling, approaches, principles, stages, methods, criteria, levels of formation, pedagogical conditions.*

УДК 371.13: [796 + 378]

Тетяна Дерка

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-0998-1821

DOI 10.24139/2312-5993/2017.09/033-042

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

У статті представлено характеристику напрямів наукових досліджень у галузі фізичної культури та спорту. Розглянуто етапи організації науково-дослідної діяльності студентів, особливості формування компонентів акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання у процесі науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі. Наведено структуру, форми, види науково-дослідної діяльності студентів. Визначено компоненти акмеологічної компетентності, що формуються під час науково-дослідної діяльності студентів у процесі неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання.

Ключові слова: *акмеологічна компетентність, науково-дослідна робота, професійна підготовка, фізичне виховання.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти науково-дослідна діяльність студентів набуває все більшого значення і стає одним із основних компонентів професійної підготовки майбутнього фахівця, ефективність якої значною мірою визначається рівнем сформованості дослідницьких знань, умінь, розвитком особистісних якостей, накопиченням досвіду творчої дослідницької діяльності.

У межах аналітично-дослідницького проекту Болонського процесу Тюнінг Ю. М. Рашкевичем визначено загальні та фахові компетентності, якими повинні володіти випускники вищих навчальних закладів. Дослідник класифікує загальні компетентності за такими категоріями, як: інструментальні, міжособистісні, системні та виокремлює з-поміж системних здатності до навчання, здатності працювати самостійно, дослідницькі навички й уміння [8, 24–25]. Важливою складовою неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології, на нашу думку, є науково-дослідна робота студентів.

Аналіз актуальних досліджень. Науково-дослідна робота студентів вищих навчальних закладів є важливою складовою процесу фахової підготовки та спрямована не тільки на стимуляцію розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців, але й допомагає опанувати більш повно і глибоко основи професійної діяльності. Дослідженню проблем науково-дослідної діяльності за напрямками фізичної культури і спорту присвячено роботи М. М. Бака, Ю. П. Мічуди (управління та організація фізичної культури); Т. Ю. Круцевич, Б. М. Шияна (фізичне виховання); М. М. Булатової, Л. В. Волкова, В. М. Платонова (теорія і методика спорту); О. В. Андрєєвої, М. В. Дудчака, Р. В. Чудної (оздоровча фізична культура); Т. В. Петровської, А. А. Кравченка, Л. П. Сергієнка (педагогіка (за професійним спрямуванням)) [13, 17].

Метою статті є аналіз особливостей організації науково-дослідної роботи студентів спеціальності фізичного виховання у процесі формування акмеологічної компетентності. Для досягнення мети було використано загальнонауковий теоретичний метод як комплексний аналіз організації науково-дослідної роботи студентів у процесі неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології для розробки організаційно-методичних засад акмеологічно спрямованої неперервної професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Напрями наукових досліджень у галузі фізичної культури та спорту, як зазначає Л. П. Сергієнко, спираючись на дані В. М. Селуянова, М. П. Шестакова, І. П. Косміної (табл. 1), охоплюють достатню кількість навчальних дисциплін, долучившись до яких, студент набуде знань та досвіду у проведенні досліджень зі своєї спеціальності.

Студенти спеціальності фізичного виховання починають знайомитися з основами наукової роботи вже з першого курсу, адже студентська наукова діяльність не тільки спрямована на формування майбутніх учених, але й на підвищення рівня виконання його майбутніх професійних обов'язків: для сучасного фахівця фізичного виховання характерне постійне вивчення та узагальнення нового матеріалу, проникнення у глибини явищ, дослідження питань суміжних наук. У праці сучасного вчителя фізичної культури, викладача фізичного виховання, тренера з виду спорту немало елементів науково-дослідного характеру, і досвід ведення наукової роботи в студентські роки допомагає ефективно їх вирішувати [14, 154].

Науково-дослідна діяльність студентів, як зазначає Ю. І. Беляєв, – це діяльність, пов'язана з пошуком відповіді на творчу, дослідницьку задачу із задалегідь невідомим рішенням. Вона включає в себе такі етапи [1, 188–191]: постановку проблеми; вивчення теорії з означеної проблематики; добір методик дослідження і практичне оволодіння ними; пошук необхідного матеріалу, його аналіз та узагальнення; власні висновки.

**Напрями наукових досліджень у галузі
фізичної культури і спорту [9, 66; 10, 43]**

Напрямок дослідження	Навчальна дисципліна
Управління та організація фізичної культури	Соціологія спорту Історія спорту Менеджмент у спортивній діяльності
Фізичне виховання	Фізичне виховання різних верств населення Теорія і методика фізичного виховання Професійно-прикладна фізична культура
Оздоровча фізична культура	Теорія і методика оздоровчої фізичної культури Фізична реабілітація Фізична рекреація Адаптивна фізична культура
Теорія і методика спорту	Спортивна біохімія / фізіологія / біомеханіка / педагогіка / морфологія / генетика Загальна теорія спорту Теорія підготовки спортсменів в олімпійському спорті Теорія підготовки спортсменів в окремих видах спорту Теорія та методика дитячого і юнацького спорту
Педагогіка за професійним спрямуванням	Спортивна педагогіка Педагогіка вищої школи (за професійним спрямуванням) Педагогічна майстерність (вчителя фізичної культури, тренера)

Реалізована в комплексі науково-дослідна діяльність студентів забезпечує розв'язання таких завдань [7, 365]:

- формування наукового світогляду студентів, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- надання допомоги їм у прискореному оволодінні спеціальністю; розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей у розв'язанні практичних завдань;
- набуття навичок самостійної науково-дослідної діяльності;
- розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі;
- залучення найздібніших студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики; постійне оновлення і вдосконалення своїх знань; розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця.

Дослідники зазначають, що структура науково-дослідної діяльності являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів [12, 196]:

- мотив – сукупність соціально обумовлених і особистісних потреб, спрямованих на предмет дослідження;

- мета – отримання об'єктивно нового знання про реальність і формування способів дії з оволодіння цим знанням;
- об'єкт – виділений для вивчення фрагмент матеріальної чи духовної дійсності;
- предмет – сукупність установлених властивостей об'єкта;
- процес – послідовність дій, що протікають згідно з логікою наукового дослідження;
- продукт – об'єктивно нове знання про дійсність.

За даними Д. Мак-Клелланда, головним мотивом, який робить роботу вченого високопродуктивною, є «мотив досягнення» [6, 573]. Мотиви науково пошуку, як зазначає П. Фрес, – це пізнавальна потреба, яка несе в собі, як генератор, енергію для наукового пошуку і створює готовність вченого до прояву інтелектуальної активності при виникненні відповідної проблемної ситуації [5, 349]. Відтак, науково-дослідну роботу студентів у процесі неперервної професійної підготовки на засадах акмеології, на нашу думку, слід спрямовувати на розвиток системи інтелектуальних творчих якостей особистості, таких як [2, 31–33]:

- інтуїція (пряме бачення сутності речей без обґрунтування);
- креативність (творче мислення, здатність продукувати нові ідеї, гіпотези, способи розв'язання проблемних задач);
- творча уява (самостійне створення нових образів, які реалізуються в оригінальних результатах діяльності);
- дивергентність мислення (здатність запропонувати декілька підходів до розв'язання задачі та міняти їх, бачити проблеми, об'єкти в різних ракурсах);
- оригінальність мислення (своєрідність якостей розуму, способу розумової діяльності);
- асоціативність мислення (здатність використовувати асоціації, в т. ч. аналогії).

Науково-дослідна діяльність студентів, як зазначає І. В. Фролова, є засобом їхньої професійної підготовки: з одного боку, вона відрізняється всіма характеристиками навчально-пізнавальної роботи (передбачає вивчення певного об'єкта педагогічної дійсності у процесі розв'язання пізнавальної задачі, як правило, проблемного характеру); з іншого, – носить ознаки творчої діяльності, актуалізує креативні можливості особистості в аспекті вироблення власного бачення шляхів розв'язання проблемної задачі [15]. Дослідник вважає, що система функцій науково-дослідної діяльності як одного з видів навчальної праці студента містить два провідні блоки: блок діяльнісно-результативних функцій, які охоплюють: вироблення студентом інноваційно-спрямованих суспільно-значущих знань про педагогічну дійсність, що певним чином відображають особистий внесок фахівця в педагогічну науку; систематизацію концептуально-теоретичних

положень і доробку практичного досвіду в ракурсі певної проблеми; аналіз, класифікацію та узагальнення отриманих емпіричних даних; аргументацію власної наукової позиції; створення авторської педагогічної технології; блок особистісно-результативних функцій, що передбачають: розвиток методологічності та концептуальності мислення майбутнього фахівця, його переконань про важливість постійного набуття науково-теоретичних знань із метою ефективного саморозвитку як професіонала-дослідника; оволодіння студентом техніками дослідження й самодослідження; формування вмінь рефлексивного самопізнання.

Діалектичне взаємозумовлення та взаємопосилення означених блоків функцій дозволяє забезпечувати: методологічну функціональність особистості; науково-системне світосприйняття; дієвість знань; орієнтацію на особистісно-професійну самоактуалізацію як вищий рівень мотивації; рефлексивне мислення; процесуально-технологічну підготовленість; режим оптимального самоздійснення в ході колективно-групової творчої роботи [3, 26].

Для науково-дослідної роботи студентів вищого навчального закладу характерною є єдність цілей і напрямів навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів роботи, що реалізується в навчальному процесі і в позанавчальний час. Це забезпечує, на нашу думку, неперервну участь студентів у науковій діяльності протягом усього періоду навчання.

У залежності від умов, за яких проводять наукове дослідження, мети, складу і наукової кваліфікації виконавців, науковці розрізняють форми наукової роботи (рис. 1).

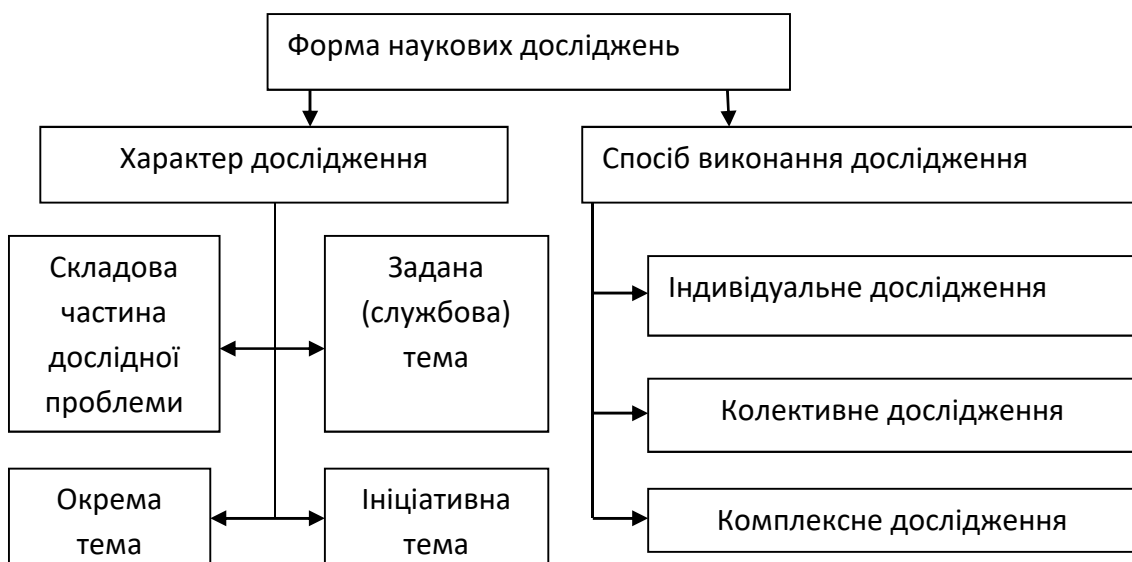

Рис. 1. Форма наукової роботи [4, 75].

Щодо виду науково-дослідної роботи як викладачів, так і студентів, її розрізняють за призначенням, обсягом і змістом результатів (рис. 2).

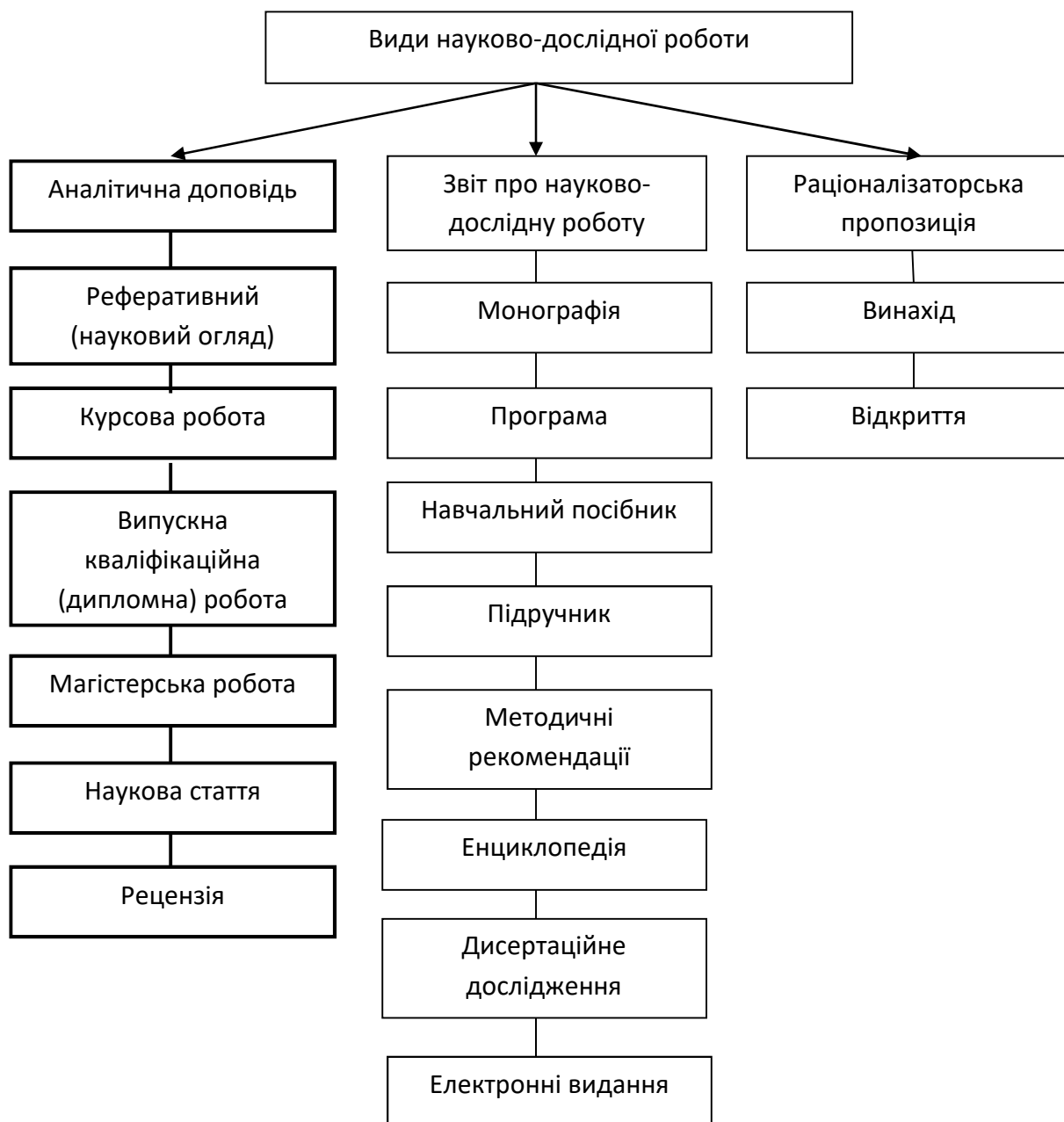

Рис. 2. Основні види наукової та науково-методичної роботи [11, 17].

У процесі науково-дослідної роботи студентів спеціальності фізичного виховання, на нашу думку, доцільно використовувати методи, запропоновані Л. П. Сергієнко [11, 51–59]: методи теоретичного аналізу в наукових дослідженнях з фізичної культури (бібліографічні методи пошуку та вивчення наукової інформації – аналіз наукової та методичної літератури); експериментально-теоретичні методи (педагогічний експеримент, моделювання, прогнозування, історичний метод); емпіричні методи (педагогічне спостереження, опитування – анкетування, бесіда, інтерв'ю; аналіз документальних матеріалів), методи статистичної обробки отриманих експериментальних даних за допомогою комп'ютерних технологій.

Таким чином, науково-дослідна робота студентів є невід'ємною складовою навчального процесу вищого навчального закладу і сприяє формуванню акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання в процесі неперервної професійної підготовки; сприяє розвитку творчої особистості майбутнього фахівця; дозволяє найбільш повно реалізувати індивідуальний підхід у навчанні студентів, диференціювати заняття згідно з їх спеціалізацією; активно сприяє засвоєнню студентами сучасних методів та технологій галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини; розвиває у студентів здатність до самостійних обґрунтованих суджень та висновків; розвиває здатність використовувати самостійно здобуті наукові знання у швидко змінних ситуаціях, відповідати сучасним вимогам професійної діяльності, науково обґрунтовувати результати власної праці; дозволяє раціонально використовувати студентами свій вільний час.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновки, що самостійна та науково-дослідна робота студентів спеціальності фізичного виховання у процесі неперервної професійної підготовки сприяє формуванню компонентів акмеологічної компетентності: *мотиваційного*, що характеризується усвідомленням значущості знань про науково-дослідну діяльність, наявністю позитивного мотиву до заняття науково-дослідною діяльністю, особистісного сенсу, задоволеністю власною науково-дослідною діяльністю; *когнітивний*, що включає в себе знання про логіку наукового пізнання, структуру наукового дослідження, етапи науково-дослідної діяльності, експериментальні основи вивчення досліджуваних явищ, способи отримання й обробки результатів; *діяльнісний*, який визначається вміннями планувати і реалізовувати власну дослідницьку діяльність, працювати з літературою, аналізувати, виділяти головне, бачити проблему дослідження, виявляти протиріччя, формулювати гіпотези, здійснювати підбір відповідних засобів для проведення дослідження, робити висновки; *особистісний*, що передбачає виховання та розвиток таких якостей особистості, як наукова інтуїція, творчі здібності, креативність, здатність до самоаналізу, об'єктивної самооцінки, самокритики, готовність до подолання труднощів, виявлення та усунення їх причин.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі полягають у визначенні критеріїв та рівнів сформованості компонентів акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання у процесі неперервної професійної підготовки на засадах акмеології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляєв, Ю. І., Стеценко, Н. М. (2010). Науково-дослідна діяльність студентів у структурі роботи університету. *Педагогічний альманах*. 6, 188–191. (Bjeljajev, Ju. I., Stetsenko, N. M. (2010). Research activities of students in the structure of the university's work. *Pedagogical almanac*. 6, 188–191.)

2. Дерєка, Т. Г. (2015). Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: концепція дослідження. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 7(51), 31-39. (Dereka, T. Gh. (2015) Acmeological principles of continuous professional training of specialists in physical education: the concept of research. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 7(51), 31-39.)

3. Дыба, Т. Г. (2015). Профессиональная подготовка специалистов физического воспитания на компетентностных основах. *Международный научно-практический и методический журнал «СМАЛЬТА»*. Новосибирск, 2, 25-29. (Dyba, T. G. (2015). Professional training of specialists in physical education on a competent basis. *International Scientific and Practical and Methodical Magazine "SMALTA"*. Novosibirsk, 2, 25-29)

4. Евдокимов, В. И. (2010). *Методология и методика проведения научной работы по физической культуре и спорту*. М.: Советский спорт (Evdokimov, V. I. (2010). *Methodology and methods of conducting scientific work on physical culture and sports*. М.: Sovet sport).

5. Іллін, Є. П. (2013). *Мотивація і мотиви*. Тернопіль: Навчальна книга Богдан (Illin, Je. P. (2013). *Motivation and motives*. Ternopil: Teaching book Boghdan).

6. Макклеланд, Д. (2007). *Мотивация человека* СПб.: Питер (Makkleland, D. (2007). *Human Motivation*. SPb.: Piter).

7. *Освітологія: підготовка експертів галузі освіти* (2015). К.: ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс» (*Education: training of experts in the field of education* (2015). K.: TOV «Publishing House «Edelweiss»).

8. Рашкевич, Ю. М. (2014). *Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія*. Львів: Видавництво Львівської політехніки (Rashkevych, Ju. M. (2014). *The Bologna Process and the New Paradigm of Higher Education*. Ljviv: Lviv Polytechnic Publishing House).

9. Селуянов, В. Н. (2001). *Основы научно-методической деятельности в физической культуре*. М.: СпортАкадемПресс (Selujanov, V. N. (2001). *Fundamentals of scientific and methodological activity in physical culture*. М.: SportAkademPress).

10. Сергієнко, Л. П. (2009). *Методи наукових досліджень у фізичній культурі*. Миколаїв: Вид-во Південнослов'янського інституту КСУ (Serghijenko, L. P. (2009). *Methods of scientific research in physical culture*. Mykolajiv: Publishing House of the South Slavic Institute of the KSU).

11. Сергієнко, Л. П. (2014). *Технології наукових досліджень у фізичній культурі*. Тернопіль : Навчальна книга Богдан (Serghijenko, L. P. (2014). *Technologies of scientific research in physical culture*. Ternopilj: Teaching book Boghdan).

12. Степченко, Д. М. (2005). *Методологія наукових досліджень*. К.: Знання (Stepchenko, D. M. (2005). *Methodology of scientific research*. К.: Znannja).

13. Фаустова, Е. М. (2004). *Студент нового часу: соціокультурний профіль*. М. (Система виховання у вищій школі: Аналітичні огляди з основних напрямів розвитку вищої освіти / НРВО; Вип. 4) (Faustova, E. M. (2004). *Student of modern times: socio-cultural profile*. М. (System of education in high school: Analytical reviews of the main directions of the development of higher education / NRVO, Vyp. 4).

14. Філіпченко, А. С. (2005). *Основы научных исследований*. К.: Академвидав (Filipchenko, A. S. (2005). *Basics of the scientific research*. К.: Akademvydav).

15. Фролова, І. В. (2012). Науково-дослідницька діяльність студентів – передумова випереджувального саморозвитку фахівця. *Наукові записки* [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки, 7. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzspp_2012_7_46.pdf (Frolova, I. V. (2012). *Research activity of students is a prerequisite for the advanced self-development of a*

specialist. *Scientific notes [Nizhyn State University named after. Nikolai Gogol] Ser : Psychological and pedagogical sciences, 7. Mode of access:: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzsp 2012 7 46.pdf>*)

РЕЗЮМЕ

Дерека Татьяна. Особенности формирования акмеологической компетентности специалистов физического воспитания в процессе научно-исследовательской работы.

В статье представлена характеристика направлений научных исследований в области физической культуры и спорта. Рассмотрены этапы организации научно-исследовательской деятельности студентов, особенности формирования компонентов акмеологической компетентности специалистов физического воспитания в процессе научно-исследовательской работы в высшем учебном заведении. Приведена структура, формы, виды научно-исследовательской деятельности студентов. Определены компоненты акмеологической компетентности, которые формируются в ходе научно-исследовательской деятельности студентов в процессе непрерывной профессиональной подготовки специалистов физического воспитания.

Ключевые слова: акмеологическая компетентность, научно-исследовательская работа, профессиональная подготовка, физическое воспитание.

SUMMARY

Dereka Tetiana. The features of physical education specialists' acmeological competence formation in the process of research work.

The paper presents characteristic of research areas in the field of physical culture and sports. The stages of students' research activities and the features of physical education specialists' acmeological competence formation in the process of research while getting the higher education are reviewed in the article. The structure, forms, types of students' research activities are given. The components of acmeological competence that are being formed during the students' research activity in the process of continuous professional training in physical education are specified. In the process of research work of students of the specialty of physical education it is expedient to use the methods: theoretical analysis in scientific researches on physical culture (bibliographic methods of search and study of scientific information – the analysis of scientific and methodological literature); experimental-theoretical methods (pedagogical experiment, modeling, forecasting, historical method); empirical methods (pedagogical observation, questionnaires, interviews, analysis of documentary materials), methods of statistical processing of experimental data obtained using computer technologies. Independent and research work of students of the specialty of physical education in the process of continuous professional training contributes to the formation of components of acmeological competence: a motivational, characterized by awareness of the significance of knowledge about research activities, the presence of a positive motive to engaging in research activities, personal meaning, satisfaction with their own research activity; cognitive, which includes knowledge about the logic of scientific knowledge, the structure of research, the stages of research activities, experimental basis for studying the investigated phenomena, methods for obtaining and processing the results; activity, determined by the ability to plan and implement their own research activities, work with literature, analyze, highlight the main thing, see the problem of research, identify contradictions, formulate hypotheses, select the appropriate means for conducting research, draw conclusions; personal, which involves the education and development of personality traits, such as scientific intuition, creative abilities, creativity, ability to self-examination,

objective self-esteem, self-criticism, readiness to overcome difficulties, identify and eliminate their causes.

Key words: *acmeological competence, research work, training, physical education.*

УДК 37.01(09)

Роксоляна Зозуляк-Случик

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
ORCID ID 0000-0001-6066-590X
DOI 10.24139/2312-5993/2017.09/042-052

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Метою став теоретичний аналіз ключових методологічних підходів для дослідження процесу формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах. У розробці ми застосовували теоретичні методи дослідження, а саме аналіз психологічної, педагогічної, соціологічної наукової бази задля здійснення аналізу методологічних підходів у дослідженні.

У результаті зробленого вище аналізу розробок науковців щодо методологічних підходів у дослідженні можна стверджувати, що ключовими можна вважати гуманістичний, деонтологічний, аксіологічний підходи.

Ключові слова: *соціальний працівник, професійна етика, навчальний процес, методологічний підхід, гуманістичний підхід, деонтологічний підхід, аксіологічний підхід.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку Україна зіткнулася з великим колом проблем: збільшення кількості учасників бойових дій, міграційні процеси, демографічний спад, збільшення чисельності малозабезпечених осіб, вирішення чого належить до сфери діяльності соціальних працівників.

Дослідниця В. Савицька щодо переліку окреслених питань наголошує, що розвиток соціальної роботи відбувається у двох напрямках, а саме шляхом оновлення інструментарію діяльності фахівців соціальної сфери; здійснення підготовки майбутніх соціальних працівників, які продуктивно й результативно виконують свою професійну справу [10, 1].

Водночас, соціальне замовлення на справжніх фахівців, які ефективно функціонуватимуть у професійній діяльності, визначене Законом України «Про вищу освіту», Національною рамкою кваліфікацій, Державним освітнім стандартом вищої освіти та Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Означене спонукає університети підвищувати якість фахової підготовки. Тому на сучасному етапі розвитку вищої освіти важливою особливістю даного процесу є реалізація професійно-етичних підходів з метою гуманізації як формування